

middeleeuwen in een soort arbeidswoede los, en er gebeurden ook vele dingen, die de mensch niet in zijn hand heeft, namelijk verborgene aderen, „verstikt en vergeten”, begonnen, door onzichtbare krachten gestuwd, overvloedig te springen.

Zie eens aan, wat een glorieuse reeks van wereld-kenterende ontdekkingen!

De hoven alles gewichtige was zeker Luther's ontdekking van den bijbel.

Hierdoor werd het hart der menschheid gereformeerd tot de kennis van den eenigen en waarachtigen God en Jezus Christus, dien Hij gezonden heeft.

Maar dan was er ook een geschiedkundige reformatie.

De geleerden ontdekten de verloren Grieksche beschaving en knoopen de historie weer aan waar de draad dezer wonderbaarlijke cultuur was afgeknaapt.

Ook een geheel nieuwe wereld werd ontdekt door het geniaal geijk van Columbus.

De geografische wereldbeschouwing had haar ure van reformatie ontwaakt.

Van nog grooter belang was de omwenteling, die er plaats greep in het bewustzijn der menschheid ten opzichte van de plaats der aarde in het heelal.

Tot dusver had de mensch, in het naïve vertrouwen op zijn zintuigen, geleefd in den waan, dat de hemel met zijn sterren zich als een begrensd tempelkoepel welfde boven de aarde (het geocentrische standpunt). Maar Galilei verstoortte dezen kinderlijken droom. Door de ontdekking, dat de aarde met een heele reël zusterplaneten cirkelt rondom het middelpunt der moederzon, ontdekte hij tevens dit eeuwenoud geloof als zelfbedrog.

Op de getrouwe „Stonieten” maakte zulk een ontdekking den indruk van een satanischen aanval op de waarheid Gods, en zeker zal menig gelooft tegen deze titanische hemelbestorming verweer hebben gezocht in den troost van het psalmwoord: „Daarom zullen wij niet vreezen, al veranderde de aarde hare plaats, en al werden de bergen verzet in het hart van de zeeën”.

Maar nog was het einde niet.

Giordano Bruno deed de ontdekking, dat de zonnewereld, waarvan ons aardklootje deel uitmaakt, slechts is een klein wereldje temidden van talloze andere zonnestelsels. Hoeveer de mensch ook spiedt, ja, hoe hoog hij zijn gedachten laat stijgen, nergens ontmoet hij een eindpunt, nooit stuit hij op een grens. In één woord: het universum is onmetelijk.

Voeg hierbij de reeks uitvindingen, waardoor het contact tusschen mensch en mensch, en tusschen mensch en wereld, versterkt en verinnigd werd, namelijk: de boekdrukkunst, het kompas, de teleskoop, de mikroskoop, — en ge gevoelt, dat de mogelijkheid ook voor de wijsbegeerte was geschapen om zich te verjongen tot nieuwe ontwikkeling.

De opbloei van de wijsbegeerte wordt bepaald door twee factoren.

Eenerzijds de onberekenbare, mystieke, factor van het menschelijk genie, dat opeens uit den stroom des levens opduikt — men weet niet vanwaar en men weet niet hoe — en uit eigen aandrif en in eigen zielsdiepte een stouten greep naar de waarheid doet.

Anderzijds de factor van de zuur gewonnen wetenschappelijke kennis, die zich ophoopt als speelgoed in de handjes van een jarig kind, en nu om behoorlijke plaats en ordening vraagt.

Beide factoren tot zulk een verderbouw van de wijsbegeerte waren aanwezig in de eeuw der reformatie.

Neem een man als Jacob Boehme (gest. 1624).

In een krampachtige, visioinaire „vertrekking” van zinnen schept hij een geheimzinnige wereldbeschouwing, die hem maakt tot voorlooper van de grootste, moderne wijsgeeren.

Voor Kant na langdurig pluizen en scherpzinnig peinzen de Copernicaansche ontdekking doet in de wijsbegeerte, dat de wereld buiten ons niet is gelijk wij haar denken, leert Boehme reeds, dat het beeld, dat wij van de natuur hebben, een product is van onzen geest, en dat ruimte en tijd niet voorwerpelijk buiten ons bestaan, maar slechts de denkvormen van ons verstand.

Hegel, die het waagde de wereld een denkproces te noemen en dus het denken met het zijn te vereenzelvigen (absolute idealiteit), heeft daarom ook Boehme als zijn voorlooper gehuldigd.

De filosofie van dezen geniale mysticus heeft men vergeleken met het doorbreken van lichtglazen uit een duisternen achtergrond. Volgens Hofer is onze Rembrandt, met zijn mysterieuze licht-effecten uit schaduwdiepten opglorrend, een leerling van Boehme geweest in de kunst.

De reeds genoemde Giordano Bruno kwam tot zijn wereldbeschouwing door het natuurwetenschappelijk onderzoek te paren met de fantasie.

De ontdekking van de onbegrensde grootheid en vasten samenhang van het heelal inspireerde hem tot de bewondering, die het wijsgeerig denken bevrucht, en die juist in de middeleeuwen had ontbroken.

In tegenstelling met de zwaarmoedige en koude verhouding, waarin de middeleeuwsche denkers stonden tot het natuur-leven, was Bruno door de

nieuw-ontdekte glorie van het heelal tot den enthousiasten wel lust van het optimisme gestemd.

Niet elk ding op zichzelf, zei hij, is schoon, evenmin als de enkele muziktoon, maar alle dingen tezamen vormen een harmonie, en wie zijn ooren tot liefdevol luisteren dwingt, hoort in de natuur het edel ritme, de goddelijke melodie.

Door deze filosofie, die de noodzakelijkheid van verlossing buitensluit, en het heimwee naar den hemel overbodig maakt, is Bruno de wegbereider en vader geworden van het moderne materialisme (als wijsgeerig stelsel).

Zoo emancipeerde zich dus de wijsbegeerte van de voorgedij der theologie, die haar eeuwenlang in onmondigheid had gekerkerd.

En, niet waar, als de vrijheid van het natuurlijk leven al te onnatuurlijk wordt onderdrukt, springt het leven, gevaarlijk als een bezetene, uit den band.

Of, laat ik liever zeggen, dan wordt de vrijheid misbruikt, zodra de banden worden losgemaakt.

De reformatie was vrijmaking van den mensch van al zijn onnatuurlijke gebondenheid.

De kerk deed afstand van de heerschappij over de gewetens der menschen, en herstelde het leven der vrijheid, zooals het opspringt uit de sprinkader van het Woord.

Uit de bedwelmende wierookatmosfeer van de schemerduistere kathedraal werden de bloemen der gemeene gratie naar buiten gebracht in de ozonrijke lucht van de nieuwe lente.

Het protestantisme is de groote bevrijder geweest ook van het verdofte wijsgeerige verstand.

Maar door een tragischen samenloop van omstandigheden, door schuldige hoosheid en onnoozel misverstand, werd de vrijheidsverhouding een zondige antithese.

In de Roomsche kerk kan men het vergeeflijk, althans begrijpelijk, achten, dat ze Giordano Bruno doodroosterde en Galilei naar de folterbank sleepte, om de nieuwe ontdekkingen af te zweren.

Maar het protestantisme had, krachtens zijn geboorte-akte, de roeping het nieuwe leven te kweken, en aan de jongontsprokene filosofie leiding te geven.

Het is immers geen toeval, dat niet in de Roomsche, maar in de protestantsche landen, Engeland, Frankrijk, Nederland en Duitschland, de moderne wijsbegeerte is ontstaan.

Edoch, gelijk wij reeds in de voorgaande artikelen hebben aangetoond, deden de positief-gelooften zelf niets en lieten het veld aan „de wereld”.

Alzoo werd de weg gebaad voor de opkomst van het kerkverpestend cartesianisme.

B. W.

MUZIKALE KRONIEK.

V.

Matthäus-Passion te Naarden.

O schöne Zeit, o Abendstunde...

Die woorden uit het verrukkelijke bas-recitatief — 7' van Bach's Matthäus-Passion kwamen me

— Vrijdag-middag meermalen voor den geest, toen ik de uitvoering der Bachvereeniging in de overvolle Grootte Kerk te Naarden bijwoonde. Verleden jaar bezocht ik de repetitie, die den vorigen avond gegeven werd, en schreef daarover uitvoerig in dit blad. Thans, op den middag, waren mijn indrukken niet zoo sterk als verleden jaar. Ook andere factoren kunnen daarin gewerkt hebben — ik stem het aanstands toe — want niet alleen uitvoeren, doch ook luisteraars zijn den eenen keer veel beter gedisponeerd dan den anderen keer. Doch het wilde mij voorkomen, dat het gemis van die schöne Zeit, die Abendstunde iets van de wijding wegnam, vooral voor wie Naarden's kerk kennen en liefhebben in de schoonheid van den vallenden avond; in het gouden licht der kaarsen; in dat eigene, wat den mystieken avond onderscheidt van den nuchteren, al te helderen vroege-lente-middag. Er zullen natuurlijk wel praktische, overwegende redenen zijn, die nopen tot een uitvoering om 2 uur in plaats van om 7 uur; doch ik geloof, dat ik in het vervolg toch maar liever naar de repetitie ga, die zich in vrijwel niets van de uitvoering onderscheidt. O schöne Zeit, o Abendstunde...

Een kroniek over deze uitvoering schrijven is bijkans niet nodig, want ze onderscheidde zich in weinig van die van verleden jaar, waarover ik toen in den breede heb gehandeld.

Aan mijn toen uitgesproken wensch over de orgelbegeleiding was eenigszins tegemoet gekomen. Heb ik goed gezien en gehoord, dan waren er nu twee orgels. Een groot Hinkel-orgel was hoog geplaatst en deed dienst bij de koren; een kleiner pijporgel stond lager en werd gebruikt bij sommige recitatieven, welke orgelbegeleiding vorderen. Een verbetering was het zeker.

Het geluid was nu bij de koren veel krachtiger; men kon het orgel thans ten minste hooren. Maar zelfs al bespeelt Anton van der Horst het (die ditmaal dienst deed, en kranig!), men blijft gevoelen, dat het surrogaat is. Intusschen: ik waardeer de poging tot verbetering, en waar het gewenschte (een echt kerkorgel) niet bereikbaar is, verheugt het me, dat althans iets meer werd verkregen dan tevoren.

De solisten en het koor waren zoo ongeveer dezelfde als verleden jaar. De alt Hona Durigo was vervangen door J. Repelaer van Driel, die ik zelden zoo goed gehoord heb. Het was in één woord voortreffelijk. Mevrouw Noordewier was zooals steeds de ideale vertolkster der sopraanpartij, en Walter de onvergelykelijke Evangelist wat de uitdrukking der woorden betreft, waarop het ten slotte meer aankomt bij dit werk dan op de stem. Kloos was gegrooid in zijn partij en vertolkte deze nog beter dan het vorige jaar. Ik zou alleen hem nog eens willen verzoeken, toch alle weekelijkheid te weren. Het was reeds beter, doch het moet nog strenger Bach worden, die geen zoetelijkheid verdraagt. Een voorbeeld: het „Eli, Eli, lama, lama asabtani” zingt Kloos, met sterken inzet, hoe langer hoe zachter; het smacht weg. Maar de tekst zegt, dat Jesus om die neunte Stunde lout schree; en dat uitsterven van dezen zielekreet lijkt me formeel en materieel met de woorden en de muziek in strijd. Walter in zijn herhaling (de vertaling) doet het dan ook niet; m.i. terecht. Ik weet wel, dat over zulke opvattingen verschil van gevoelen toelaatbaar is; doch meen dan ook de vrijheid te mogen nemen, als belangstellend en meelevend toehoorder dien raad te geven. Alle sentimentaliteit blijve verre — trouwens, geen enkele andere solist doet er aan, en Kloos is een te groot kunstenaar om op den duur niet radicaal er mede te breken. Want hetzij nogmaals gezegd: ondanks dit kleine bezwaar zie ik in hem den iure suo opvolger van Messchaert op deze plaats.

Het jongenskoor was beter dan verleden jaar. Het zat nu blijkbaar goed erin en deed zeer zijn best. Ook het koor was nog beter getraind. Bij regelde uitvoering, die nu wel zeker is, mogen we dus veel er van verwachten.

Het orkest (natuurlijk) subliem!

Schoonderbeek wordt, dunkt me, hoe langer hoe meer de man der Matthäus-Passion, die haar naar den eisch vertolkt. Zijn leiding heb ik met bewondering gadeslagen. Ze was eenvoudig en krachtig; daar is niets over te schrijven omdat het geheel naar den eisch was. Zoo blijft slechts plaats voor een woord van dankbaarheid, bewondering en hoopvol verwachten van wat deze man met deze krachten op den duur zal kunnen bereiken.

de M.

LITERATUUR EN KUNST.

Het Grieksche heldendicht.

II.

De naam van Homerus, zoo onafscheidelijk aan het Grieksche epos verbonden, klinkt ons zoo vertrouwd in de ooren, alsof het de naam was van één van onze eigen dichters. Maar niet iedereen weet, dat Homerus inderdaad het probleem der problemen is in de geschiedenis der Grieksche letterkunde, — een probleem, waarvan we de oplossing wel nooit zullen vinden. Homerus is voor ons hoe langer hoe meer een vage figuur geworden, een fictie bijna. Omtrent de levensomstandigheden van den dichter, de plaats waar hij geboren is, en den tijd, waarin hij geleefd heeft, verkeeren wij geheel in onzekerheid.

Zeven steden betwistten elkander den roem dezen dichter te hebben voortgebracht, en de berichten omtrent zijn leven loopen plm. 400 jaar uiteen. Bewijs te over, dat een oude betrouwbare overlevering omtrent hem niet bestond.

Op naam van Homerus stonden niet alleen de beide gedichten, over wier bezit wij ons mogen verheugen, maar ook tal van andere, die op enkele onbelangrijke fragmenten na verloren zijn geraakt. Was de naam van Homerus misschien niet anders dan een verzamelnaam?

Trachten wij van den persoon van Homerus iets te weten te komen uit zijn werken, dan treft het ons dadelijk, dat de persoon geheel schuil gaat achter zijn werk (een typisch kenmerk van den epischen dichter). Hij zingt niet anders dan wat de Muze, die hij aanroep bij het begin van zijn gedicht hem zegt, dat hij zingen zal. „O Muze, bezing den toorn van Peleus' zoon Achilles”, begint de Ilias, en de Odyssee (al treedt hij hier ook iets meer zelfbewust naar voren): „Verhaal mij o Muze van den schranderen man, die na Troje's oververing zoo lang heeft rondgezworven”. Het is de Muze, die het hem alles bekend moet maken, hij is slechts de door de Muze begenadigde zanger.

Wij mens.
geruchten.
Geen wa
het werk v
beezeminge
levensomst

De z.g.
Duitsch go
enen Hom
de Ilias tra
nere lieder
den geheel
pelijke krie
literatuur
zou ontz
geheel in
gepubliceer
is natuurlij

Het is j
hoezeer ze
en scherpz
kunstwerk
grond ges
van een sa
sprake me
handelingen
van Schill

W
M

Een voo
onderzoek
doel onder
naar iets
ingeleid in
gedachtenw
versterkt li
met waara
beide kuns
zal dichter

Lange j
gingen voo
waarmee e
reikt heeft
den Troja
en stelde i
heen zich
van Ach
is zóó dui
een samenl
wen kon
verzen. H
het werk
is de echte
Wurf gelu
andere die
in de schi

Ook voo
geen aanec
hoeveel di
overwogen

Ik wilde
schoonheid
gloed van
rus' uit!
niet ieder
staan, wild
eerst een z
niet noodli
betoog te

Ook ten
geldt het
den Thess
Thetis was
het feest i
de tweed
geen uitno
gepasseerd
de zaal vol
„voor de
kwamen h
geschenk
wendden z
zat niet w
geen van
wees zo d
Priamus v
treden. De
rechter, w
dite, die b
loofde, wa
Aphrodite

De scho
was Helen
Sparta. Do
op reis na
dat Menel

Onder
fabri
behoor